

JOSÉ FIOL THE GREEN FOG

31.01-04.05.25

Text curatorial. Raquel Victoria

El projecte expositiu «The Green Fog» és, sobretot, una invitació oberta. Una invitació a l'espectador a construir narratives noves a partir dels set tríptics i la peça sonora que fan part de la mostra. Ens activa, no només com a observadors passius, sinó com a cocreadors d'històries; és per això que aquesta exposició, i l'obra de José Fiol, ens interpel·la visualment i conceptualment. Les tècniques del *cut-up* i el muntatge, inspirades en el cinema experimental i aplicades a la pintura, trenquen la linealitat i ens obliguen a abandonar la comoditat de les narratives conegudes. Fiol provoca una tensió constant entre allò real i allò fictici, entre el passat i el present, i desafia l'espectador a qüestionar-se l'autenticitat del que observam i a crear significats propis.

En l'actualitat, la societat s'enfronta a una saturació visual derivada del flux constant d'imatges que provenen de la publicitat i les xarxes socials. Aquestes imatges, dissenyades per a un consum ràpid i efímer, modelen la nostra percepció de la realitat i limiten l'espai per a la reflexió crítica. Davant aquesta situació, l'artista José Fiol proposa un enfocament alternatiu basat en el reciclatge d'imatges. La seva pràctica consisteix a treballar amb imatges existents, sovint oblidades o descartades, que han adquirit múltiples significats al llarg del temps. Aquestes imatges, de «tercera mà», són rescatades i transformades per dotar-les d'una nova vida i d'un propòsit renovat. El reciclatge d'imatges no respon només a una intenció estètica, sinó també ètica. Fiol es posiciona en contra de la sobreproducció visual i de l'«obsolescència programada» de les imatges modernes i promou una reflexió sobre els valors culturals, històrics i emocionals que aquestes imatges representen. Reutilitzant imatges del passat, la seva obra cerca destacar la importància de la memòria visual i la capacitat per generar narratives noves.

En aquesta exposició a la sala D d'Es Baluard Museu, l'artista mallorquí José Fiol entrelleça aquests dos esdeveniments aparentment inconnexos a través de les seves pintures: la final de Wimbledon del 1975 i la reinterpretació cinematogràfica de *Vertigen* (1958) a la pel·lícula experimental *The Green Fog*, dirigida per Guy Maddin. Fiol utilitza aquests esdeveniments com a punt de partida per submergir-se en la seva anàlisi i la seva vinculació mitjançant la tècnica del *cut-up*, fragmentant i recomponent elements per crear narratives i significats nous. Quan recorrem aquesta exposició, no només la contemplem; ens trobam en un espai de qüestionament, on la pintura es transforma en un vehicle per a la introspecció i la producció d'idees noves. És una crida a l'acció creativa, a reimaginar el passat i el present, i a construir junts noves realitats, noves històries.

La final de Wimbledon del 1975 és una de les més icòniques en la història del tennis, no només pel joc que es va desplegar a la pista, sinó també pel context que envoltà els dos protagonistes: Arthur Ashe i Jimmy Connors. Aquest partit, a més d'un enfrontament entre dos grans tenistes, va ser una batalla carregada de tensions personals i culturals. Arthur Ashe, als 31 anys, era un veterà del circuit, conegut tant per l'elegància a la pista com per l'activisme fora del terreny de joc.

Ashe, que havia estat una figura prominent en la lluita pels drets civils, s'enfrontava a un jove i enèrgic Jimmy Connors, de 22 anys, que venia d'un any espectacular, el 1974, en què havia guanyat els tres títols de Grand Slam que havia disputat (l'Obert d'Austràlia, Wimbledon i l'Obert dels Estats Units).

La victòria d'Arthur Ashe a Wimbledon va ser històrica per moltes raons. En primer lloc, Ashe es va convertir en el primer home afroamericà que guanyà el torneig més prestigiós del tenis, un triomf que va tenir un profund impacte social en una època en què les tensions racials encara eren palpables als Estats Units i en altres parts del món. Ashe, sempre conscient del seu paper com a pioner, va dedicar la victòria no sols a la seva habilitat a la pista, sinó també a la seva lluita per la igualtat. Un altre motiu que feia que aquesta final fos especialment intrigant no era només la diferència d'estils de joc i de generacions, sinó també la tensa relació personal entre ambdós jugadors. El 1974, Ashe i altres tenistes de l'ATP demandaren Connors per 10 milions de dòlars. Connors havia decidit no unir-se a l'ATP i, en comptes d'això, va signar un contracte exclusiu amb el promotor Bill Riordan, la qual cosa va crear un conflicte amb l'associació que representava la majoria dels jugadors professionals. Ashe, com a president de l'ATP en aquell moment, va tenir un paper clau en aquesta disputa legal, fet que va intensificar la tensió entre tots dos.

La final de Wimbledon del 1975 va ser un duel tàctic i psicològic. Ashe, conscient que Connors era un jugador extremadament agressiu, amb cops potents des de la línia de fons i un caràcter impetuós, va decidir que l'única manera de derrotar-lo era amb una estratègia acuradament calculada. Ashe va optar per alentir el ritme del joc, era com si, d'alguna manera, amb cada cop tallàs i plantàs la bola a la pista de Connors, en lloc d'enfrontar-lo en el seu terreny. Totes aquestes estratègies d'Ashe aconseguiren que Connors es desconcentràs. Després del partit, Connors va comentar: «No podia treure'm aquesta boira del cap».

Aquesta mateixa boira, juntament amb la tècnica estratègica del *cut-up* i el muntatge, es fa present al film *The Green Fog*, en què aporta una atmosfera intrigant i fragmentada que redefineix la narrativa original. Aquesta pel·lícula experimental del 2017, dirigida per Guy Maddin, juntament amb Evan Johnson i Galen Johnson, és un homenatge i una reimaginació del clàssic d'Alfred Hitchcock *Vertigen* (1958), però en lloc de ser una recreació directa, *The Green Fog* utilitza una tècnica única de muntatge.

The Green Fog no conté material filmat específicament per a la pel·lícula, sinó que fa servir clips de pel·lícules, programes de televisió i altres materials visuals enregistrats a San Francisco, la ciutat on es desenvolupa *Vertigen*. El director Guy Maddin, conegut pel seu estil surrealista i avantguardista, utilitza aquests fragments de manera enginyosa per reconstruir i reinterpretar la narrativa de *Vertigen*. Amb tot, la història no es conta d'una manera lineal ni convencional. Maddin juga amb l'estructura narrativa i l'edició i crea una experiència visual abstracta i meditativa. La pel·lícula és un exercici en l'art del *remix*, en què les escenes s'acoblen per evocar emocions, atmosferes i temes semblants als de *Vertigen*, sense dependre d'una narrativa clara. El resultat és una mena de *collage* cinematogràfic que explora la relació entre la memòria, el cinema i el lloc.

L'espai D es transforma en una tela en blanc on Fiol combina aquests dos casos en un autèntic còctel de *collage* pictòric, figuratiu i conceptual. Pel que fa a la decisió curatorial, Fiol recrea la icònica final de Wimbledon del 1975 mitjançant aquests tríptics que representen els dos jugadors, dividits per un fotograma del film *The Green Fog* (2017). La disposició d'aquestes peces segueix el desenvolupament progressiu del torneig: des dels quarts de final, passant per les semifinals, fins a arribar a la paret central, que s'erigeix en el punt culminant del recorregut expositiu amb la llegendària final entre Jimmy Connors i Arthur Ashe.

Més enllà d'aquesta elecció de presentació de les obres, podríem dir que la connexió entre la final de Wimbledon del 1975 i la pel·lícula *The Green Fog* no és directa ni evident a simple vista, però es poden establir algunes relacions en l'àmbit temàtic i estilístic, especialment sobre com

ambdues obres es relacionen amb la idea de la memòria, la reinterpretació i l'ús de l'arxiu. Si haguéssim d'enumerar aquestes connexions ressaltaria la necessitat de generar una llista comparativa on s'hi exposin les coincidències més característiques.

Començaria ressaltant temes contextuais com ara períodes i memòries. Ambdues obres, encara que en mitjans i contextos diferents, comparteixen la intenció de revisitar el passat per desmantellar-lo i reconstruir-lo amb una llum nova. La final de Wimbledon del 1975 i *The Green Fog* desafien el públic a considerar com la memòria i la narrativa poden ser manipulades, tant a través de l'estratègia esportiva com del muntatge cinematogràfic, per tal que generin una nova comprensió del que semblava ja conegut i d'aquesta manera ens sorprenguin i ens qüestionin.

Un altre element clau en aquest nou diàleg que ens presenta Fiol té relació amb la reinterpretació i la psicologia que trobam en els dos esdeveniments. Durant la final, Ashe va vèncer Connors fent servir una estratègia inesperada, basada en variacions de ritme i en canvis tàctics, en lloc de recórrer a la potència física, que era l'estratègia més habitual. Aquesta manera de «reinterpretar» el joc, amb un enfocament estratègic en comptes de la força bruta, té ressonàncies amb l'enfocament de *The Green Fog*, que reinterpreta una narrativa familiar (la de *Vertigen*) mitjançant el *collage* i la recombinació de fragments visuals.

D'altra banda, la pel·lícula refà una història ja coneguda, però a través d'un mètode completament diferent: en lloc de recrear o de filmar de nou, fa servir imatges d'arxiu per construir alguna cosa nova i, així, distorsiona i recontextualitza el que l'espectador ja coneix. A més, si ens endinsam en la trama, a *Vertigen* apareix l'ús de la mentida com a estratègia de manipulació. Si recordam el personatge d'Elster, utilitza la malaltia del vertigen de Scottie per poder «justificar» l'assassinat de la seva dona.

Aquestes característiques desemboquen en altres com ara la nostàlgia i l'ús de l'arxiu com a part de la temàtica vehicular d'aquest projecte. Com en ocasions anteriors, José Fiol se submergeix en un sentiment de nostàlgia arxivística i ens presenta dos nous protagonistes. La final és part de la nostàlgia esportiva, i és un partit que es recorda no només pel resultat, sinó pel que representava en aquell moment i el que encara simbolitza. Aquesta mena d'esdeveniments solen ser revisats i recordats als mitjans, d'una manera semblant a com *The Green Fog* revisita i repassa un cúmul d'imatges del passat. La pel·lícula explora com es percep el passat a través dels fragments i les imatges. Es podria dir que és una pel·lícula que construeix sobre les memòries col·lectives del cinema, com Ashe va construir la seva victòria a Wimbledon sobre la base del coneixement i l'experiència acumulada al tennis.

Si passam a les característiques tècniques, com ara la colorimetria, podem trobar un protagonista en ambdós casos: el verd. Aquest color és crucial al tennis i destaca a les pistes de gespa, com les de Wimbledon, que ofereixen una superfície ràpida i tradicional. També es fa servir en pistes artificials per contrastar amb les pilotes groc neó i facilitar-ne la visibilitat. Quelcom que també passa a *The Green Fog*, tant a la versió del 2017 com a l'original del 1958, en què el verd és un color que té molta importància a la trama de *Vertigen*. A l'assaig *Vértigo y pasión. Un ensayo sobre la película Vértigo de Alfred Hitchcock*,² Eugenio Trías recorda, sobre la relació del verd amb el personatge de Judy:

Llums de color verd maragda que s'avenen a la perfecció amb el colorit cridaner que es pot associar amb l'al·lota. Verd és el vestit que porta Judy la primera vegada que es troba amb Scottie. Aquests llums de neó, en un moment màgic de la cinta, serveixen per aureolar d'electricitat ionitzada el cabell i el front de Scottie; i sobretot la seva mirada, posseïda pel desig. Això passa just a l'instant crucial en què es produeix l'escena suprema del ritu de la transfiguració: quan Judy es metamorfoseja radicalment en Madeleine i consuma la seva resurrecció «d'entre els morts», avançada per un halo *surreal* de color verd. Verd és, en efecte, el color

apropiat per a tota metamorfosi. Color de la memòria (del passat) i de l'esperança (del seu rescat i la seva resurrecció).¹

Tant a l'esport com al cinema, el verd emergeix com un color carregat de significat que subratlla la connexió entre l'estètica visual i la narrativa emocional.

Aquestes vint-i-una pintures noves de José Fiol absorbeixen les connexions anteriorment comentades i obren la possibilitat a l'espectador de crear-ne moltes altres per si mateix. Trobam relacions amb ambdós successos tant en la conceptualització de la imatge com en els processos metodològics i tècnics de l'artista.

En l'aspecte del tractament de la imatge, Fiol utilitza la mateixa tècnica del *cut-up* de Maddin aplicada a la seva obra visual i estableix un diàleg entre el cinema i la pintura. Inspirat per *The Green Fog*, Fiol empra la resignificació d'imatges per construir narratives noves que desafien les convencions establertes. Així com Maddin desconstrueix *Vertigen* per oferir una visió renovada, Fiol descompon esdeveniments històrics, com la final de Wimbledon del 1975, i els recontextualitza amb elements del *collage* cinematogràfic de Maddin.

Aquest mètode de recomposició es converteix en la base conceptual sobre la qual José Fiol desenvolupa el seu projecte artístic. Igual que a *The Green Fog* (2017), en què les imatges desarticulades generen associacions i significats nous, a l'obra de Fiol les imatges històriques es transformen en un catalitzador per reflexionar sobre com la història pot ser reconstruïda i resignificada a través de l'art. Fiol porta aquesta pràctica encara més lluny en una de les peces clau del projecte, *Quiet Please* (2025). Al llarg del recorregut per l'espai que ocupen els tríptics dedicats a la final de Wimbledon, un acompanyant intangible envolta l'espectador: el so. Com a complement a les obres visuals, Fiol incorpora una creació sonora que actua com una obra independent. Aquest paisatge auditiu es concep com un «partit» simbòlic entre els dos protagonistes –la final de Wimbledon i el film de Maddin–, en què les veus d'ambdós intenten emergir i xiuxiuejar per establir un diàleg.

Trobam també connexions amb la metodologia i l'obra de José Fiol en l'exploració de la mentida com a concepte central. A *The Green Fog* i en algunes tècniques de desconcentració en el tennis, la mentida i l'engany a través de la ficció tenen un paper crucial. Fiol incorpora aquesta idea al seu treball en introduir elements que, encara que semblen autèntics, en realitat són construccions fictícies. La mentida es converteix en una eina de creació, en un mitjà per desestabilitzar la percepció de l'espectador i portar-lo a qüestionar la veracitat del que observa. Igual que un tenista que distreu l'oponent amb una falsa maniobra, Fiol desvia l'atenció de la «veritat» per explorar la riquesa de les múltiples interpretacions possibles. La relació entre ficció i realitat és un eix clau a l'obra de Fiol. En aquestes pintures, el vestuari dels personatges representats no es correspon necessàriament amb el que varen fer servir en la realitat, sinó que és una recreació que introdueix una capa de ficció dins la narració històrica. En aquest cas, la mentida de la vestimenta es transforma, es talla i s'adhereix a una altra superfície, el cub blanc. Aquest element evoluciona per integrar-se com a part de l'obra de Fiol i retre homenatge al tradicional vestuari de Wimbledon. La intervenció en el vestuari subratlla el poder de l'art per reinterpretar la història i suggereix que la veritat pot ser tan mal·leable com el teixit de la tela.

Un altre punt en relació amb els processos metodològics de Fiol que cal destacar és l'ús de l'apropiacionisme de la memòria. La final de Wimbledon del 1975 s'erigeix en un símbol de nostàlgia esportiva, un esdeveniment que perdura en la memòria no només pel resultat, sinó per la profunda significació en el context històric i la seva rellevància actual. Aquesta mena d'esdeveniments, que es revisiten i s'evoquen constantment als mitjans, tenen un paral·lelisme en

¹ Trías, E. *Vértigo y pasión. Un ensayo sobre la película Vértigo de Alfred Hitchcock*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2007.

la manera en què *The Green Fog* de Guy Maddin explora la percepció del passat a través de fragments i records visuals. Així com Ashe va construir la seva victòria a Wimbledon basant-se en l'experiència acumulada i el coneixement profund del tennis, *The Green Fog* construeix una narrativa cinematogràfica a partir de la memòria col·lectiva del cinema i reelabora imatges del passat per crear noves significacions. D'una manera semblant, Fiol utilitza aquests referents històrics i cinematogràfics per recontextualitzar i resignificar esdeveniments del passat a la seva obra i convida l'espectador a reflexionar sobre com es construeix i es percep la memòria tant en l'art com en la vida. Aquesta pràctica no és una novetat en l'obra de Fiol, l'ús de la nostàlgia i de l'arxiu és quelcom que forma part de la definició de la seva obra. Ho podem veure en projectes passats com «Heart-Shaped Box» (2019) i «MacGuffin» (2022).

Amb aquestes claus, connexions i reflexions sobre l'imaginari, la producció i la metodologia de José Fiol, convidam l'espectador a fer un exercici actiu d'interpretació. L'obra, com un joc de peces que es desplacen, ja no depèn només de la visió del creador, sinó de la interacció directa amb el públic. És el vostre torn de moure fitxa. Aquesta és, en última instància, una invitació al pensament crític i a la reconfiguració. Tal com he esmentat al principi, aquest projecte no cerca oferir respostes definitives, sinó generar un espai d'exploració on cadascú pugui redibuixar el significat a partir de la seva experiència personal. Igual que en qualsevol invitació, el que aquí es presenta és només un punt de partida. Les pistes, els gestos, les connexions visuals i conceptuals són les llavors d'una reflexió que creix amb cada mirada que es posa sobre l'obra. No és un acte unidireccional, sinó una trobada on l'espectador, amb el seu bagatge i la seva perspectiva, té el poder de transformar i d'enriquir el que s'ha presentat.

Així, aquest projecte es converteix en un exercici col·laboratiu, en una conversa oberta entre l'art i el públic. La vostra reinterpretació és fonamental perquè l'obra cobri una nova vida, es desplegui en múltiples direccions i continuï creixent més enllà dels límits de l'espai físic. L'obra ja no és només allò que està penjat o disposat en l'espai, sinó el que passa quan l'espectador s'involucra i es converteix en part activa de la seva existència.

WWW.ESBALUARD.ORG
#JOSEFIOLESBALUARD